

УДК 376-056.264:004

О. В. Ласточкінакандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри логопедії**А. С. Прокопенко**магістрант спеціальності
«Спеціальна освіта (Логопедія.

Спеціальна психологія)»

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СИСТЕМІ КОРЕКЦІЇ ПОРУШЕНЬ МОВЛЕННЯ

У статті подано коротку характеристику окремих видів інформаційно-комунікаційних технологій, що використовуються на різних етапах логопедичної роботи.

В статті предложена краткая характеристика отдельных видов информационно-коммуникационных технологий, которые используются на различных этапах логопедической работы.

The article gives a brief description of certain types of information and communication technologies that are used at different stages of speech therapy work.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, корекція порушень мовлення, діти з вадами мовлення.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии, коррекция нарушений речи, дети с нарушениями речи.

Keywords: information and communication technologies, speech correction, children with speech impairments.

Постановка проблеми. Аналіз спеціальної наукової та методичної літератури з проблеми вивчення і корекції порушень мовлення дітей і застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) навчання в спеціальній педагогіці свідчить про актуальність даної проблеми як в аспекті теоретичного аналізу, так і в аспекті розгляду практичних прийомів використання даних засобів в практиці логопедичної роботи (Б. Айзенберг, О. Гончарова, О. Качуровська, Т. Королевська, О. Кукушкіна, О. Легкий, С. Миронова, І. Холковська, М. Шеремет, А. Юдилевич та ін.). У зв'язку з цим особливої актуальності набуває розгляд спеціалізованих ІКТ, що враховують загальні закономірності й особливості розвитку дітей з порушеннями мовлення.

Мета статті – розглянути види та можливості означених засобів ІКТ для системи логопедичного впливу.

Виклад основного матеріалу дослідження У даний час інформаційно-комунікаційні технології стали активно використовуватися в освітньому процесі. Залежно від віку дитини та застосовуваних технологій комп'ютер може виступати в ролі опонента у грі, бути оповідачем, репетитором, екзаменатором. Існують рішення, спрямовані на розвиток різних психічних функцій, таких як зорове та слухове сприймання, увага, пам'ять, словесно-логічне мислення, що можна з успіхом застосовувати при навчанні дітей з різними порушеннями мовлення [1].

Можна виділити два типи комп'ютерного навчання. Для першого характерна безпосередня взаємодія учнів із комп'ютером. Він визначає те завдання, яке пред'являється педагогом. Для другого типу характерною є взаємодія з комп'ютером не учня, а педагога. Комп'ютер допомагає педагогу керувати навчально-корекційним процесом, наприклад, видає результати виконання тестових завдань (введення електронної «мовленнєвої карти»); такі дані можуть дозволити відстежувати динаміку мовленнєвого розвитку у дітей з мовленнєвим порушеннями [2, 7].

Тяжкі порушення мовлення обмежують пізнавальні можливості дітей, породжують емоційно-вольову незрілість, слабку регуляцію довільної діяльності, порушення окремих видів гнозису й праксису та виражену моторну незручність. У дітей цієї групи вкрай низька працездатність. Корекційна робота з такими дітьми звичайними методами і прийомами не завжди дає ефективні результати. Діти з тяжкими порушеннями мовлення потребують додаткової стимуляції. Тому, спеціальне середовище – одночасно забезпечує розвиток сенсорно-перцептивної сфери дітей стимулюючи їх мовленнєву активність [1].

Розвиток науки і техніки в середині ХХ століття призвів до створення мікропроцесорів і комп'ютерів, що дозволяє значно підвищити ефективність корекційно-освітнього процесу, індивідуалізувати навчання дітей з

тяжкими порушеннями мовлення.

Впровадження ІКТ сьогодні є ще одним важливим напрямком роботи в корекційно-освітньому процесі. Сучасні інформаційні технології полегшують роботу логопеда (складання звітів і розкладів всіх видів занять в електронному вигляді скорочує роботу з паперовими носіями інформації; дозволяє складати наочно-дидактичний супровід до занять) і підвищують мотивацію дитини до логопедичних занять, стимулюють мовленнєву та пізнавальну активність, а також підвищують самооцінку дитини [5].

Виділяють наступні основні принципи, покладені в основу побудови інтерактивних корекційних ігор на основі ІКТ для дітей з порушеннями мовлення [4]:

- ✓ системний і діяльнісний підхід до корекції порушень мовленнєвого розвитку;
- ✓ навчання відбувається в ігровій формі, що мотивує дітей до роботи;
- ✓ інтерактивне рішення задач, що потрібно вирішити в процесі корекційного впливу;
- ✓ полісенсорний вплив, при якому слухове сприймання інформації поєднується з опорою на зоровий контроль, що дозволяє задіяти збережені аналізатори та сприяє активізації компенсаторних механізмів;
- ✓ диференційований підхід до навчання; можливість вибору за складністю або обсягом варіантів завдань та ігор.

Робота з усіма ІКТ проводиться з опорою на зоровий контроль над результатами діяльності дитини. Їх візуалізація відбувається на екрані монітора у вигляді мультиплікаційних образів і символів. У деяких вправах, що викликають труднощі, передбачена можливість додаткової слухової опори при виконанні завдання. Це дозволяє ефективно і в більш короткі терміни коригувати мовленнєві порушення у дітей різного віку [3].

На сьогоднішній день українськими, російськими авторами розроблені спеціалізовані комп'ютерні програми для дітей з різними мовленнєвими порушеннями: «Ігри для Тигри», «Світ за твоїм вікном», «Склад числа», «Склад слова», «Ігри в середовищі «Logo», «Моє життя», «Стріч-

ка часу», «У міському дворі», «Видиме мовлення», «Дельфа-142», «Мовленнєвий калейдоскоп», «Алік. Скоро в школу», «Планета чисел для малюків», «Забавні картинки», «Весела Абетка Кирила та Мефодія», «Чарівний буквар», «Флора та фауна», «П'ятачок і різні звірі», «Дракоша і цікава географія», «Вінні-Пух вчиться читати», «Вінні-Пух в чарівному лісі»; «Гарфілд – малюкам. Розвиваємо мислення», «Гарфілд – малюкам. Розвиваємо мовлення», «П'ятачок у чарівному лісі», «Дракончик Гоша рятує черепах», «Баба Яга вчиться читати» і та інші. Ці комп'ютерні програми відображають кілька аспектів логопедичної роботи: розвиток когнітивних функцій, збагачення словника, розвиток граматичних структур, вдосконалення зв'язного мовлення.

Інформаційно-комунікаційні технології доцільно використовувати при вивченні будь-якої теми і на будь-якому етапі логопедичної роботи. При поясненні нового матеріалу, закріпленні, повторенні, узагальненні, у процесі обстеження, для формування та розвитку фонетико-фонематичних процесів, в корекційній роботі з лексико-граматичними категоріями та зв'язним мовленням дітей-логопатів [3].

Для вирішення головних питань логопедичного супроводу використовують мультимедійні презентації, відео та аудіоряд, спеціалізовані логопедичні програми. Наприклад, мультимедійні презентації доцільно використовувати при поясненні нового матеріалу, закріпленні, повторенні, узагальненні певного виду інформації. Відеозаписи та аудіозаписи (логопедичні розспівування і чистомовки) використовують для наочної демонстрації зв'язного мовлення, для формування та розвитку фонетико-фонематичних процесів, лексико-граматичних умінь та навичок.

Нижче приводимо короткий опис щодо конкретного призначення спеціального програмного забезпечення, що ефективно використовується у процесі логокорекції.

Електронний посібник «Розвиток мовлення. Вчимося правильно говорити» допоможе сформувати у дитини навички правильної вимови, навчити складно і грамотно говорити, читати, збільшити її

словниковий запас, розвинути слухову і зорову пам'ять. Програмно-апаратний комплекс «Дельфа»-142 створено для мовленнєвої реабілітації та корекції звуковимови дітей і дорослих. Програмно-апаратний комплекс «Видиме мовлення – III» призначений для роботи з дітьми та дорослими, які мають порушення звуковимови, голосоутворення, порушення сенсомоторних функцій мовлення. «Логозаврія» або «Уроки Мудрої Сови» комп'ютерна гра, яка містить програмно-методичний комплекс для підготовки мовлення дітей до навчання в початковій школі. Ігрові теми спрямовані на обстеження, пояснення нового матеріалу, його закріплення, повторення, узагальнення. Пояснення матеріалу з читання та письма, його закріплення, повторення, узагальнення передбачено Комплексом комп'ютерних програм «Грамотей», завдання якого спрямовані на звукоскладовий аналіз слів, роботу над словом, приєднаннями, реченнями та текстом.

Комп'ютерна логопедична програма «Ігри для Тигри» призначена для корекції загального недорозвитку мовлення (ЗНМ) у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. Технологія «Ігри для Тигри» побудована на основі методик навчання дітей з відхиленнями розвитку Г. Каше, Л. Лопатіної, Н. Серебрякової, Р. Лалаєвої, Н. Жукової, О. Мастюкової, Т. Філічевої. Вона являє собою єдиний програмно-методичний комплекс і містить комп'ютерну програму «Ігри для Тигри» та навчально-методичний посібник з докладними методичними рекомендаціями її покрокового застосування в корекційно-освітньому процесі [7]. Логопедична комп'ютерна програма «Ігри для Тигри» спрямована на розвиток звуковимови, фонематичного слуху, граматичної будови мовлення, дрібної моторики рук.

Інформаційно-комунікаційні технології дозволяють значно підвищити мотиваційну готовність до проведення корекційних занять шляхом моделювання корекційно-розвиваючого комп'ютерного середовища, поліпшити відпрацювання досліджуваного матеріалу, підвищити ефективність навчання. Використання сучасних комп'ютерних техно-

логій на заняттях чинить позитивний вплив на розвиток пізнавальної мотивації, довільної уваги та пам'яті дітей, самостійності, зосередженості, посидючості, співпереживання, довільної моторики пальців рук, творчої уяви, словникового запасу [6].

Висновки та перспективи подальших розвідок. Таким чином, використання інформаційно-комунікаційних технологій в логокорекції, як інноваційного підходу, дає принципово нові можливості вдосконалення логопедичної діяльності. Використання засобів ІКТ в логокорекційному процесі дозволяє поєднувати традиційні і сучасні засоби і методи навчання, підвищити інтерес дітей до досліджуваного матеріалу і якість корекційної роботи, що значно полегшує діяльність вчителя-логопеда.

Спільна організована діяльність логопеда з дітьми має свою специфіку, вона повинна бути емоційною, яскравою, з залученням великої кількості ілюстративного матеріалу, з використанням звукових і відеозаписів. Все це можуть забезпечити засоби ІКТ з їх мультимедійними можливостями. Використання ІКТ дозволить зробити процес навчання і розвитку дитини досить ефективним, відкриє нові можливості освіти не тільки для самої дитини, але і для педагога. Однак, який би позитивний, величезний потенціал не мали інформаційно-комунікаційні технології, але замінити живого спілкування педагога з дитиною вони не можуть і не повинні. Тому, використання засобів ІКТ повинно бути вдало поєднаним із реальним спілкуванням у системі дитина-логопед.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вихристюк М. Особливості використання комп'ютерних технологій у логопедичній роботі / М. Вихристюк // Сучасні проблеми логопедії та реабілітації: матеріали VII Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції (15 лютого 2018 року, м. Суми). – Суми: ФОП Цьома С.П., 2017. – С. 15-18.
2. Качуровська О. Дистанційна освіта як засіб формування інформаційної компетентності учителя-логопеда / О. Качуровська, М. Соколовська // Електронний ресурс. – Режим доступу: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/16882/1/Kachurovs%27ka_Sokolovs%27ka.pdf.

3. Король А. Дистанційно-інтерактивні форми взаємодії логопеда з педагогами та батьками як умова підвищення результативності корекційно-розвиткового процесу / А. Король // Молодий вчений. – 2018. – №5.2 (57.2). – С. 54-58.
4. Король А. Дистанційно-інтерактивні форми роботи як вид просвітницької діяльності вчителя-логопеда / А. Король // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Корекційна педагогіка і психологія. – Випуск 8 у 2 т. – Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006. – 2017. – С. 77-81.
5. Миронова С. Використання комп'ютера у корекційному навчанні дітей / С. Миронова // Дефектологія. – 2003. – №3. – С. 41-45.
6. Савінова Н. Інноватика в логопедії / Н. Савінова // Ел. ресурс. – : http://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/savinova_n_v_innovation_in_speech_therapy.pdf.
7. Чурай О. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у роботі з дошкільниками із загальним недорозвиненням мовлення / О. Чурай // Таврійський вісник освіти. – 2015. – №3 (51). – С. 132-137.

УДК 376-056.264-053.4:37.091.33

О. В. Ласточкіна

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри логопедії
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

Ж. О. Степанченко

практичний психолог
Степанівської загальноосвітньої школи
I-III ступенів
Сумського району, Сумської області

ПІЗНАВАЛЬНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ УСНОГО МОВЛЕННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

У статті подано характеристику та умови проведення пізнавальних ігор, що призначені для логокорекційної роботи з дошкільниками із загальним недорозвиненням мовлення.

В статтє рассмотрена характеристика и условия проведения познавательных игр, которые могут быть использованы в коррекционном процессе для дошкольников с общим недоразвитием речи.

The article describes the characteristics and conditions of the cognitive games. These games can be used in the process of correcting severe

speech disorders of preschoolers.

Ключові слова: пізнавальні ігри, загальне недорозвинення мовлення, лексико-граматична складова мовлення.

Ключевые слова: познавательные игры, общее недоразвитие речи, лексико-грамматическая сторона речи.

Key words: cognitive games, general speech underdevelopment, lexical and grammatical side of speech.

Постановка проблеми. Актуальність питань розвитку усного мовлення дітей дошкільного віку визначається завданнями гуманізації виховання, створенням оптимальних умов для найповнішого розкриття їхніх потенційних можливостей як суб'єкта спілкування та предметно-практичної діяльності. Розвиток лексико-граматичної складової усного мовлення дітей-логопатів є специфічним через вагомі труднощі наповнення пасивного словника та його активізацію; вирішення цієї проблеми є особливо важливим напередодні шкільного навчання.

У працях вчених щодо пізнавальних процесів дітей-логопатів констатовано про значне їх відставання від норми (О. Мастюкова, Ю. Гаркуша, О. Усанова, Ю. Максименко, О. Корнев, Р. Лалаєва, І. Власенко, Є. Соботович, Н. Васильєва). На особливу увагу для вивчення в сучасних умовах розвитку суспільства та дошкільної освіти дітей-логопатів, зокрема, заслуговують пізнавальні ігри, що несуть у собі потужні можливості активізації пізнавально-мовленнєвої діяльності старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ігрова діяльність посідає провідне місце в навчально-виховному процесі дошкільця. Завдання і зміст ігрової діяльності визначаються Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні та чинними програмами розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку.

Для дошкільників із ЗНМ ігрова діяльність є дуже специфічною – у процесі гри діти проявляють дратівливість, плаксивість, агресивність; для них характерні бідність уявлень про оточуючу дійсність, відставання у кмітливості, стереотипність, одноманітність, недостатне володіння окремими ігровими